

ספרות חדשה, עדיין איננה שסִדבר בעולם, ומעט העבודות המדעיות החשובות הגעשות בארץ נכתבות מלכתחילה בלשונות זרות, או שהן מיתרגמות סמוך לכתובתן.

יצירתו של לנסקי הרי היא פליאה רבה, כמעט חוץ לדרך הטבע. למרות הניתוק מתחומי הלשון החיה בארץ־ישראל, למרות הרדיפות, המאסר, הגירושים והסיכון היומ־יומי, הוא מוסיף לשיר עברית, ואינו עברית! מלבד יוצאי־דופן מועטים של „אידישיזמים“ ועירוב מלעיל במלרע, הרי זו ליריקה צרופה לאמיתה הכתובה בהברה הספרדית, משל כאילו חי האיש בארץ הזאת. כמובן, הנופים הם נופי הארץ שבה חי: האגמים, היערות, ערבות השלג; אבל הניסוח, גופי הטעמים, גינוני החרון, טבעיים הם, בלתי־אמצעיים, אישיים בתכלית, רחוקים תכלית הריחוק מכל פאתוס נבוב של למדנים חובבי „שפת עבר“, השופעים מליצנות „לאומית“.

לעצם הדבר לנסקי הוא, כמדומה, המשך הגיוני לגזע ה„קלסיקאים“, שראשיתו בילג וסופו בשינאור: גזע שגדלו שרשיו גם עמק בחלל ללא קרקע. היים לנסקי היה החוטר האחרון לגזע־עץ־עבות זה, שנכרת כנראה לעולמים.

מ. ג.

אגד קט

מדרכי טמקין, שהלך לעולמו לפני שנה, בן 69, איש תמים־שיר היה ובגדולות לא הלך. „אגד קט“ זה, שנערך בידי המשורר סמוך לפטירתו והותקן לדפוס בידי י. עוגן, לא יפתיע את מי שהיה קורא את שיריו בהופיעם בעתונים ובכתבי־העת בימי חייו, אבל יש בו כדי להשלים את ציור דמותה של שירת אדם שעם כל היותו בודד ויחיד־לעצמי, כרובם של באי־עולם־יוצאיו, גם טיפוסו הוא לרבים זולתו.

מצטייר לפנינו, אפוא, איש יהודי מאד בתו־דעתו ובזכר־תודעתו, לא „מסורתי“ דווקא אבל ירא־אלוהים וחומד־צלו, דבק בציונות, בערכיה כמו גם במליצתה, אישיות „אנאכ־רונסיסטית“ ממש בהגיגיה כמו גם בדרכי ביטויה, ועם זאת נקיית־דעת עד מאד, ניג־

מיליוני פועלים יהודים באותה ארץ; אלא שדבקותו בלשון העברית, ואולי גם עצם עובדת היותו משורר, הוליכוהו ממאסר למאסר, מגלות לעבודת־פרך, שבהם כנראה לא עמד גופו החלוש, הגנוע בשחפת עוד משחר־נעוריו.

הוא ביקש להיחלץ, להגר, לבוא ארצה, אולם אחר „את כל הרפכות“. סערוני מעיר: „בגירוש קיבלתי מלנסקי מכתב מלא אכטור־אירוניה. בארץ המטיר עלי מכתבים. התחנן: הוציאוני מכאן! אל תפחדו. אם שירי אינם שווים כלום — ידי יפרנסוני. הרי פסי־ברזל דרושים גם לרפכת הארצי־שר־אלית?!

„ולא נמצא עקשן שיתמכר להצלחו. ביאליק התחיל להתעניין בגורלו, ובינתיים נאסר משוררנו“.

אַרחות התפשטותה של הלשון העברית כל־שון יצירה וחיים שונים מאלה של כל לשון עולמית בזמננו. צרפתית שגורה עד היום כלשון הדיפלומטיה. כיבושיה באו לה בעק־בות התפשטותה של צרפת המהפכנית מת־קופת נאפוליון. האנגלית הלכה צעד־צעד עם כיבושיה של האימפריה הבריטית. הספ־רדית היכתה שורש בצמוד למפעלי ההת־ישיבות באמריקה הדרומית מימי קולומבוס והלאה.

הלשון העברית עוברת כמדומה תהליך הפוך. בבחינת לשון חיה, לשון יום־יום, הריה נמצאת בתהליך של תחיה מתמדת רק בארץ הזאת. תחת תהליך של התפשטות יש כאן תהליך של ריכוז. מעט גילויי הצמיחה העברית בארצות המצוקה היהודית שמלפני המלחמה נמחקו בימי ה„מבול“ הנאצי. קדם לכך איסור העברית בברית־המועצות. ובמ־דינות המערב אין לעברית קרקע שממנו תצמח, אף לימוד הלשון העברית איננו צורך חיוני שם. לשון חדשה אין המוני־אדם לומדים אלא כהכנה לעקירה מארץ לארץ. גורמים אלה אינם פועלים לטובתה של העברית במערב. ספרות עברית, בייחוד

*חיים לנסקי: מעבר נהר הליתי, שירים חדשים; הוצאת „עם עובד“, 1960; 260 עמ'.

מה, בן זה שלכאורה עצם הוויתו היא גישומה של תוחלת ועתיקה ועם זאת הריחה גם ניגוד קטבי, מסופן, לאותה תוחלת:

הרחקת ללכת ממני, בני,
בדרך מעקשים אל העתיד,
מנוף-חלומי הרחקת במרי,
ושחוק פיד רע ומבעית.

על נפשך, בני, בתפילה וברייב
לפי, הלום-אימיו, נאלם: —
מה ארחמך, בני, אך מה אועם
על אַבְדָּנְךָ כעל מרייך העו!

י. ע.

רעם

האמת ניתנת להיאמר: שירתו של אבות ישורון יכולה לשמש כר-מרעה, לשובע ולאורך-ימים, לסיעה שלמה של מבקרים, נתחנים, מעלי-סתומות ומכרסמי-סמלים — וזאת בעיקר משום שהוא מיוסר ייסורים גדולים ונאמנים של היעדר, קומוניקציה, בין שבחר בהם מאהבה ומרצון ובין שנגזרו עליו שלא בטובתו. כנגד זאת הרי הקורא, ובכלל זה אף קורא למוד-שירה וחובב-שיר, ודאי ייתפס בתחילה לתמהון-לבב, ואפילו לרוגזה, עם מקרא הקובץ הזה, שעצם השם הקרוי עליו («רעם», בעיץ צרויה דווקא) יחייב אימוץ-מוח שבפיענוח-נעלמים.

ודאי, אין שירה חייבת להיות קלה, פשוטה, בהירה, מובנת וכל כיוצא בכך. אמת הוא שרוב הפייטנים שהשתבחה יצירתם בתכונות אלו אין בהם ענין מיוחד, וכן גם אמת הבר-טה ונדושה היא ש"סתומים" ו"חדשנים" על היום למחר הריהם נעשים "קלאסיים". אף על-פי-כן יש כמה תביעות ראשוניות — מילוניות, תחביריות, אף "הגיוניות" — שאין להשתמש מהן בשום תירוץ שהוא ואי-מילוין אין להצדיקו בשום קשירת-כתרים של "הרמטיות", "אוטוריות" וכן הלאה. תביעות אלו אין אבות ישורון יכול — או שאינו רוצה — להתחשב בהן. מתוך כך הוא נמצא מגרה סקננות, במידה ידועה, אבל בכך נמצא הוא גם מקפח כל הד. דבר זה מן

עתי-אלהלב בישרותה, בקוצר-ידיה המוצהר, ברגשנותה המפורשת, בטולת-ההציצות.

לפיכך, אפילו כשאנו מוצאים שיר כגון "קינה" (ע' 102, "לגשמת בן-ציון ישראלי") הפותח בשורות "יה אלי, אלי, / אדברה אתך משפטים / על מות האיש / בן ציון ישראלי!" או שיר נוסף, הנקרא בתכלית-הפשטות "לזכר מנחם פוזננסקי" (....אתה לא תשוב אלינו, / אל ביתנו בירושלים העיר, / אל מי אשיח, אהמה, / ואל מי אדבר שיר?" — ע' 103), לא יתנו לבנו לפטרם בעקימת-שפתיים של היתול סתם. כי האיש הכותב, השוב בתכלית-הפשטות, שיר בשם "לדוד מזמור" («לנכדי דוד בן השנה»), והמתאר שם את "שיכון זה", בו תחונך, / תחוק ותגדל לתפארה, / עד שתדע לצעוד בסך / ולהשיב מלחמה שעי-רה", הוא גם היודע — באותו שיר עצמו — לחזות לפניו את נכדו כשהוא "בשרות של צבא ההגנה לישראל... משתער בעוז בכי" דון" ולבו, לב הסב, לא רק "יעלוז" כי אם גם "יהרד", עד שהוא צועק אל אלוהיו: "הוי, אלוהי הרחמים! / חוסה עלי מעט / והנני! / את חזון מוראות העתיד / אל גא תראני" (ע' 100/1). הוא גם היודע לבטא, באחד השירים הנאים ביותר שבקובץ («בודדים אני», ע' 72), הרגשת בדידות עמוקה, ואם גם ראשונית מאד: "...בודדים אנו בחול כביום-הג, / כאריה בסופכו וכצ-פור על גג / ... נלקחים אנו כשה למכלה, / וככלות בשרנו גם שביינו כלה... / ושב אז לאלוה חלקו המך / כעניגול הנע אל מרכזו הרוגע"...

אחד השירים שבכאן («תפילה על בני», ע' 31) ראוי בהחלט לניתוח פסיכו-חברתי בפני עצמו, ניתוח רחב מכפי שיעורה של רשימה קצרה כזאת. בלשון בוטה, בלב מורתח ובאורה בלתי-אמצעי ביותר, מעלה כאן אב יהודי טוב את יחסו האמביוואלנטי אל בנו, בן-הארץ, יוצא-חלציו הזר לו כל-כך, משום-

* מרדכי טמקין: אגד קט (שירים); הוצאת "דבר", 1961; 103 עמ'.